

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 75 | 2021 | št. 1-2 (163) | str. 1-301

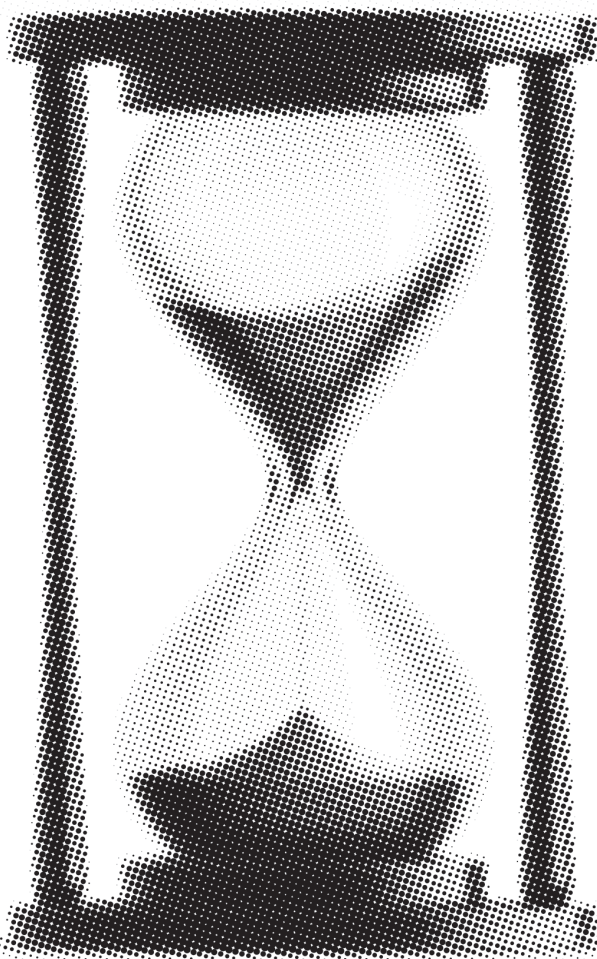

Gregor Sraka, *Jerome's relations to the area of the Western Balkans and the Northern Adriatic in the time of his sojourn in the East (375-420)* • Bernarda Zupanek, *Late Roman Emona: Understanding the transformation of the city* • Josip Banić, *The Mystery of Merania: A New Solution to Old Problems (Holy Roman Empire and the Kingdom of Croatia-Dalmatia during the Investiture Controversy) (Part 2)* • Jernej Kotar, *Deželni glavarji na Krnjskem v srednjem veku* • Goranka Kreačič, *»Važno je prijateljstvo, ki naj ostane«: zgodba o prijateljstvu in političnem udejstvovanju petih mladoliberalcev* • Petra Kim Krasnič, *Integracija ruske emigracije v Jugoslavijo med letoma 1918 in 1941* • Miran Komac, *Pobijanje Ciganov med drugo svetovno vojno v Sloveniji* • Danijel Vojak, *Genocidno stradanje Roma na širem zagrebačkom području za vrijeme Drugog svjetskog rata, 1941.–1945.*

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 75 | 2021 | št. 1-2 (163) | str. 1–301

Izdaja
ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE
Ljubljana

GLASILO ZVEZE ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

Mednarodni uredniški odbor: dr. Kornelija Ajlec (SI), dr. Tina Bahovec (SI),
dr. Bojan Balkovec (SI) (tehnični urednik), dr. Rajko Bratož (SI),
dr. Ernst Bruckmüller (AT), dr. Liliana Ferrari (IT), dr. Ivo Goldstein (HR),
dr. Žarko Lazarević (SI), dr. Dušan Mlacović (SI) (namestnik odgovornega
urednika), dr. Božo Repe (SI), dr. Franc Rozman (SI), Janez Stergar (SI),
dr. Imre Szilágyi (H), dr. Peter Štih (SI) (odgovorni urednik), dr. Marta
Verginella (SI), dr. Peter Vodopivec (SI), dr. Marija Wakounig (AT)

Za vsebino prispevkov so odgovorni avtorji, prav tako morajo poskrbeti za
avtorske pravice za objavljeno slikovno in drugo gradivo, v kolikor je to
potrebno. Ponatis člankov in slik je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in
navedbo vira.

Redakcija tega zvezka je bila zaključena 6. aprila 2021.

Prevodi: Saša Mlacović (angleščina, nemščina)

Oblikovanje in oprema: Vesna Vidmar

Sedež uredništva in uprave: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani,
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija, tel.: (01) 241-1200,
e-pošta: info@zgodovinskicasopis.si; <http://www.zgodovinskicasopis.si>

Letna naročnina: za leto/letnik 2021: za nečlane in zavode 32 €, za društvene člane 24 €,
za društvene člane – upokojence 18 €, za društvene člane – študente 12 €.
Cena tega zvezka v prosti prodaji je 16 € (z vključenim DDV).

Naročnina za tujino znaša za ustanove 45 €, za posameznike 35 €
in za študente 25 €.

Plačuje se na transakcijski račun: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Slovenija
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2, 1520 Ljubljana LJBASI2X

Sofinancirajo: Publikacija izhaja s finančno pomočjo Javne agencije za raziskovalno
dejavnost RS

Prelom: ABO grafika d.o.o. – zanj Igor Kogelnik

Tisk: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, maj 2021

Naklada: 780 izvodov

Zgodovinski časopis je evidentiran v naslednjih mednarodnih podatkovnih
bazah: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH),
Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences,
ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art,
Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskicasopis.si>
info@zgodovinskicasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

BULLETIN OF THE HISTORICAL ASSOCIATION OF SLOVENIA (HAS)

International Editorial Board: Kornelija Ajlec, PhD, (SI), Tina Bahovec, PhD, (SI), Bojan Balkovec, PhD, (SI) (Technical Editor), Rajko Bratož, PhD, (SI), Ernst Bruckmüller, PhD, (AT), Liliana Ferrari, PhD, (IT), Ivo Goldstein, PhD, (HR), Žarko Lazarević, PhD, (SI), Dušan Mlacović, PhD, (SI) (Deputy Editor-in-Charge), Božo Repe, PhD, (SI), Franc Rozman, PhD, (SI), Janez Stergar (SI), Imre Szilágyi, PhD, (H), Peter Štih, PhD, (SI) (Editor-in-Chief), Marta Verginella, PhD, (SI), Peter Vodopivec, PhD, (SI), Marija Wakounig, PhD, (AT)

The authors are responsible for the contents of their articles, they must also secure copyrights for the published photographs and figures when necessary. Reprints of articles, photographs, and graphic material are only allowed with explicit permission of the editorial office and must be cited as sources.

The editing of this issue was completed on April 6, 2021.

Translated by: Saša Mlacović (English, German)

Design: Vesna Vidmar

Headquarters and Mailing Address: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenia, phone: +386 1 241-1200, e-mail: info@zgodovinskiasopis.si; <http://www.zgodovinskiasopis.si>

Annual Subscription Fee (for 2021): non-members and institutions 32 €, HAS members 24 €, retired HAS members 18 €, student HAS members 12 €.

Price: 16 € (VAT included).

Subscription Fee: foreign institutions 45 €, individual subscription 35 €, student subscription 25 €
Transaction Account Number: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2,
1520 Ljubljana LJBAS12X

Co-Financed by: Slovenian Research Agency

Printed by: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, May 2021

Print Run: 780 copies

Historical Review is included in the following international databases: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH), Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences, ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art, Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskiasopis.si>
info@zgodovinskiasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

KAZALO – CONTENTS

Peter Štih , Ob petinsedemdesetem letniku Zgodovinskega časopisa	7
On the Occasion of the 75th Year of Zgodovinski časopis/ Historical Review	

Razprave – Studies

Gregor Sraka , Jerome's relations to the area of the Western Balkans and the Northern Adriatic in the time of his sojourn in the East (375–420)	10–25
Hieronimovi stiki z območjem zahodnega Balkana in severnega Jadrana v času njegovega prebivanja na Vzhodu (375–420)	
Bernarda Županek , Late Roman Emona: Understanding the transformation of the city.....	26–41
Poznorimska Emona: razumevanje transformacije mesta	
Josip Banić , The Mystery of Merania: A New Solution to Old Problems (Holy Roman Empire and the Kingdom of Croatia-Dalmatia during the Investiture Controversy) (Part 2)	42–92
Skrivnost Meranije: nove rešitve starih problemov (Sveto rimsko cesarstvo ter Kraljevina Hrvaška - Dalmacija v času investiturnega boja) (2. del)	
Jernej Kotar , Deželni glavarji na Kranjskem v srednjem veku	94–150
Provincial Governors of Medieval Carniola	
Goranka Kreačič , »Važno je prijateljstvo, ki naj ostane«: zgodba o prijateljstvu in političnem udejstvovanju petih mladoliberalcev	152–187
“Important is the friendship that remains”: A Story of Friendship and Political Activities of Five Young Liberals	
Petra Kim Krasnić , Integracija ruske emigracije v Jugoslavijo med letoma 1918 in 1941	188–215
The Integration of Russian Emigration into Yugoslavia between 1918 and 1941	

Miran Komac , Pobijanje Ciganov med drugo svetovno vojno v Sloveniji	216–239
Mass Killings of Gypsies during World War II in Slovenia	

Danijel Vojak , Genocidno stradanje Roma na širem zagrebačkom području za vrijeme Drugog svjetskog rata, 1941.–1945.	240–265
Genocidal Killings of Romanies in the Broader Area of Zagreb during World War II, 1941–1945	

Jubileji – Anniversaries

Dr. Jože Prinčič – sedemdesetletnik (Aleksander Lorenčič)	268–271
Marking the 70th Birthday of Dr. Jože Prinčič	

V spomin – In memoriam

Poslovil se je profesor dr. Jože Žontar (Matevž Košir)	274–277
In Memoriam: Prof. Dr. Jože Žontar	

Ocene in poročila – Reviews and Reports

Simon Malmenvall, Kultura Kijevske Rusije in krščanska zgodovinska zavest (Matic Batič)	280–282
--	---------

Gabriele Haug-Moritz, Hans Peter Hye, Marlies Raffler ur.), Adel im “langen” 18. Jahrhundert (Sašo Jerše, Filip Draženović)	283–286
--	---------

Boris Golec (ur.), Družbena in identitetna mobilnost v slovenskem prostoru med poznim srednjim vekom in 20. stoletjem (Janez Mlinar).....	287–290
--	---------

Jurij Perovšek, Mojca Šorn (ur.), Narod – politika – država: Idejnopolitični značaj strank na Slovenskem od konca 19. do začetka 21. stoletja (Irena Selišnik)	291–294
--	---------

Michael Stolleis (Hg.), Juristen. Ein biographisches Lexikon. Von der Antike bis zum 20. Jahrhundert (Jože Maček)	295–297
--	---------

* * *

Navodila avtorjem prispevkov za Zgodovinski časopis Instructions for Authors	298–301
---	---------

Ocene in poročila

Simon Malmenvall, **Kultura Kijevske Rusije in krščanska zgodovinska zavest**. Ljubljana: Teološka fakulteta, 2019, 313 strani.

Študija Simona Malmenvalla *Kultura Kijevske Rusije in krščanska zgodovinska zavest*, nastala na podlagi doktorske disertacije, ki jo je avtor zagovarjal leta 2018 na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani, predstavlja pomemben prispevek k slovenskim humanističnim znanostim iz vsaj dveh razlogov. Prvi zadeva vsebino monografije, ki se posveča zgodovini vzhodne Evrope v (visokem) srednjem veku. Omenjeno raziskovalno področje namreč ne sodi med tiste problemske sklope, ki bi bile doslej deležne veliko pozornosti s strani slovenskega zgodovinopisja. Že iz tega razloga je Malmenvallovo delo torej dobrodošla novost. Še pomembnejši razlog pa zadeva izvedbo študije oz. avtorjev metodološko pristop, saj mu je uspelo posrečeno združiti zgodovinopisni pristop v ožjem pomenu besede s kulturološkimi in teološkimi študijami, kar kljub splošnemu priseganju na interdisciplinarnost v našem prostoru še vedno pogosto ostaja bolj želja kot realnost, vsaj na področju povezovanja historiografije in teologije.

Monografija predstavlja sintezo avtorjevega večletnega poglobljenega ukvarjanja z različnimi vidiki (kulturne) zgodovine Kijevske Rusije, ki jo je obravnaval že v svojem diplomskem in magistrskem delu ter številnih znanstvenih člankih. Osrednji fokus raziskave je kulturološki, saj želi Malmenvall rekonstruirati samorazumevanje intelektualne elite prve ruske državne tvorbe. Ker pa je le-to razumljivo le v širšem zgodovinskem kontekstu, študija vsebuje tudi obsežno sintetično zasnovano predstavitev širšega zgodovinskega konteksta, tj. zgodovine Kijevske Rusije in Bizantinskega cesarstva, od koder so na ozemlje ob Dnjepru v 10. in 11. stoletju prišli odločilni versko-kulturni vplivi. Kontekstualni del raziskave tako vsebuje pregled razvoja (staro)ruske države od njenega začetka v 9. do zatona v 12. stoletju. Poleg tega pa so predstavljene tudi značilnosti bizantinske države v času t. i. makedonske renesanse, rusko-bizantinski odnosi, še posebej podrobno pa je tematiziran (postopen) sprejem krščanstva v staroruski družbi ter razvoj tamkajšnje cerkvene organizacije. Pregled je zasnovan na podlagi referenčnih mednarodnih študij ter že sam po sebi predstavlja pomemben prispevek v slovenskem prostoru, saj je doslej najboljše pregled zgodovine Kijevske Rusije v slovenskem jeziku.

Osrednji del avtorjevega zanimanja velja (novi) krščanski kulturi Kijevske Rusije, kot se je izoblikovala po množičnem sprejemu krščanstva leta 988 ali 989, ko se je kijeviski knez Vladimir Svjatoslavič dal krstiti in nato zaukazal še

množični krst vseh prebivalcev Kijeva. V prihodnjih letih je vzhodnoslovanska državna tvorba začela intenzivno sprejemati kulturne pridobitve bizantinske civilizacije, ki se je tedaj nahajala v svoji (zadnji) zlati dobi. Na podlagi intenzivnega sprejemanja bizantinskih vplivov se je začela oblikovati domača intelektualna elita, ki se je razvijala znotraj okvirov (nastajajoče) cerkveno-upravne organizacije. Družbeno-normativno kulturo Kijevske Rusije so torej odločilno zaznamovale prav tiste značilnosti, ki so bile neposredno povezane z vzhodno različico krščanstva, predvsem cerkvenoslovanski literarno-liturgični jezik. Prav tako se je že kmalu po sprejemu krščanstva hitro uveljavila tudi domača kleriška elita, vezana na kijevsko metopolijo, ustanovljeno že v prvi polovici 11. stoletja, in njej podrejene škofijske sedeže ter hitro rastoče samostanske skupnosti.

Čeprav so torej začetki krščanske kulture Kijevske Rusije temeljili na prevzemanju bizantinskih zgledov, pa je bilo to prevzemanje vendar kreativno. Porajajoča se intelektualno-kleriška elita namreč bizantinske teološke in literarne produkcije ni prevzemala v celoti, temveč izrazito selektivno, delno pa jih je tudi ustvarjalno prilagajala lastnim potrebam. Selektivnost se kaže predvsem v zanimanju za tiste konfesionalno-didaktične spise, ki so bili temeljnega pomena za uveljavljanje novih duhovnih in etičnih idealov. Iz tega razloga staroruski izobraženci niso pokazali zanimanja za (zahtevnejše) filozofsko-teološke razprave in (antično) leposlovje. Avtor tako ugotavlja, da je »uporabnost« povsem prevladala v tedanji ruski kulturni produkciji. Pri tem pa je treba opozoriti, da »uporabnost« ni bila vezana zgolj na misijonarsko aktivnost, temveč tudi na afirmacijo staroruske cerkvene in posvetne elite. Bistvena značilnost (ustvarjalnega) prevzemanja bizantinskih zgledov je potemtakem predstavljala prav nujnost patriotskega samopotrjevanja nove krščanske velesile v primerjavi z mnogo starejšim Bizancem. Pri tem je osrednji interpretativni okvir predstavljal koncept t. i. zgodovine odrešenja, kot so ga razvili krščanski misleci v prvih stoletjih po Kristusu, (cerkvena) elita Kijevske Rusije pa ga je nato kreativno prilagodila lastnim razmeram in potrebam. Omenjeni koncept je lok zgodovinskega razvoja razlagal v teološkem smislu: zgodovina je bila razumljena kot proces uveljavljanja božje previdnosti oz. božjega odrešenjskega načrta, kot ga prikazuje Sveto pismo. Na tej podlagi so bili posamezni konkretni dogodki, osebe in procesi duhovno osmišljeni v luči simbolno nasičene biblične zgodovine, ki posreduje (ponavljajoče se) vzorce razmerja med Bogom in človekom. Na ta način je slovanska elita lahko afirmirala svoj pomen kljub relativno poznemu sprejemu krščanstva; svoj položaj so razlagali s pomočjo evangeljske prilike o delavcih enajste ure ter nato iz nje izpeljali idejo o enakovrednosti vseh ljudstev znotraj krščanske ekumene.

Omenjene ugotovitve Malmenvall izpeljuje iz analize štirih osrednjih narativnih staroruskih tekstov, nastalih med sredino 11. in 12. stoletja: pridige kijevskega metropolita Hilarijona o postavi in milosti, letopisa *Pripoved o minulih letih* (v slovenskem okolju bolj znanega pod imenom *Nestorjeva kronika*), hagiografije *Branje o Borisu in Glebu* ter potopisa *Romanje Danijela, igumana z Ruske zemlje*. Obsežna analiza omenjenih del, ki predstavljajo najpomembnejši del literarne produkcije Kijevske Rusije, sestavlja tudi osrednji del študije. Kljub zvrstni raznolikosti

avtor v vseh tekstih prepozna zgoraj skicirano idejno ost staroruske kulture, tj. predvsem željo po samopotrjevanju, ki korenini v (nezavednem) manjvrednostnem kompleksu do kulturno in teološko superiornega Bizanca. Omenjena tendenca je v obravnavanih delih seveda izražena na različne načine, skladno z možnostmi, ki jih je omogočala izbrana (pol)literarna zvrst. Teološko je najgloblje utemeljena v Hilarijonovi pridigi, ki predstavlja prvo (znano) starorusko teološko refleksijo novega duhovno-zgodovinskega položaja ruske države. Po svoji sporočilnosti so pridigi sorodna tudi ostala besedila. Letopis *Pripoved o minulih letih* priča o uspešni adaptaciji bizantinske historiografske tradicije, saj po kakovosti prekaša večino bizantinskih zgodovinpisnih del iz tega obdobja, predstavlja pa najboljše poskus umestitve zgodovine Vzhodnih Slovanov v krščansko zgodovino odrešenja. V obliki romarsko-potopisnega žanra isto idejo izraža tudi *Romanje Danijela, igumana z Ruske zemlje*, saj je tendenca dela predvsem polnopravna vključitev Rusije oz. ruskega krščanstva v posvečen kozmos Svete dežele, prizorišča biblijske zgodovine. Hagiografija *Branje o Borisu in Glebu* (v več različicah), ki obravnava življenje in smrt prvih kanoniziranih vzhodoslovanskih svetnikov Borisa in Gleba (oba je kot potencialna konkurenta v boju za oblast po smrti velikega kneza Vladimirja dal umoriti starejši brat Svjatopolk), pa poleg tega izraža še dodatno politično težnjo. Predstavlja namreč željo po notranji harmoniji v vladajoči rodbini Rjurikovičev. Slednja naj bi temeljila na krščanski zapovedi ljubezni do bližnjega in odpovedi zemeljskemu uspehu na račun onostranske slave. Kot taka pa je hagiografije direktno naslavljal tedaj osrednji politični problem staroruske države, tj. notranja obračunavanja znotraj vladajoče dinastije, ki so končno tudi odločilno prispevala k zatonu moči Kijevske Rusije v drugi polovici 12. stoletja.

Kot je razvidno iz pravkar skicirane vsebine in metodološkega pristopa Malmenvalllove študije, je avtor uspešno in plodno zgodovinski pristop povezal s (historično) teologijo in kulturološkimi študijami. Na tej podlagi je nastala prepričljiva rekonstrukcija teološko-kulturnega programa intelektualne elite Kijevske Rusije, ki predstavlja še posebej dragocen doprinos k slovenski humanistiki. Prav iz tega razloga pa študija ni zanimiva le za proučevalce srednjeveške zgodovine vzhodne Evrope, temveč tudi za vse tiste, ki delujejo na področju kulturno-zgodovinskih raziskav.

Matic Batič

ISSN 0350-5774

ZČ | Ljubljana | 75 | 2021 | št. 1-2 (163) | str. 1-301